# एकाइ ३ · चिकित्सा विज्ञान र आयुर्वेद चिकित्सा

**कार्यपत्र**

पूर्णाङ्क ३८

नाम _____ कक्षा _____ रोल नं. _____ मिति _____ प्राप्ताङ्क _____ / ३८

## १ शब्दार्थ [३]

समूह ‘क’ का शब्दको अर्थ समूह ‘ख’ बाट पहिचान गरी जोडा मिलाउनुहोस्। समूह ‘ख’ का दुईओटा अर्थ बढी छन्। प्रत्येक जोडाको ०.५ अङ्क छ।

| समूह ‘क’ | | समूह ‘ख’ |
|---|---|---|
| १. व्याधि | ☐ | **क.** खान हुने र नहुने कुरा |
| २. प्रादुर्भाव | ☐ | **ख.** पहिले कहिल्यै नभएको |
| ३. निर्मूल | ☐ | **ग.** शारीरिक रोग, व्यथा |
| ४. सदृश | ☐ | **घ.** उत्पत्ति, जन्म |
| ५. पथ्यापथ्य | ☐ | **ङ.** जरैदेखि नष्ट भएको |
| ६. अजस्र | ☐ | **च.** सामान घुमीघुमी बेच्ने मान्छे |
| | | **छ.** उस्तै, समान |
| | | **ज.** अथाह, धेरै |

## २ शब्द पहिचान [२]

दिइएको अनुच्छेदबाट उपयुक्त शब्द पहिचान गरी खाली ठाउँ भर्नुहोस्। प्रत्येक शब्दको ०.५ अङ्क छ।

> पहाडको एउटा सानो गाउँमा एक वैद्य बाजे बस्नुहुन्थ्यो। उहाँ बिहानै जङ्गल गएर तुलसीका पत्र र अरू जडीबुटी टिपेर ल्याउनुहुन्थ्यो। उहाँ भन्नुहुन्थ्यो, “रोग लागेपछि दौडनुभन्दा सधैँ स्वस्थ रहने उपाय गर।” उहाँको कुरा मानेर गाउँलेले बिहान हिँड्ने बानी बसाले।

क. ‘कविराज’ को पर्यायवाची शब्द ..... हो।
ख. ‘अस्वस्थ’ को विपरीतार्थी शब्द ..... हो।
ग. अनुच्छेदमा आएको अनेकार्थी शब्द ..... हो।
घ. वृद्ध पुरुषलाई आदरका साथ बोलाइने शब्द ..... हो।

## ३ ठिक कि बेठिक? [२]

पाठ्यपुस्तकको पृष्ठ २५ देखि ३० सम्म रहेको ‘चिकित्सा विज्ञान र आयुर्वेद चिकित्सा’ निबन्ध मौन पठन गर्नुहोस्। त्यसपछि वाक्य ठिक भए ✓ र बेठिक भए ✗ चिह्न लगाउनुहोस्। प्रत्येकको ०.५ अङ्क छ।

i. ‘चिकित्सा विज्ञान र आयुर्वेद चिकित्सा’ निबन्धमा बाह्र अनुच्छेद छन्। ☐

ii. ‘आयुर्वेद’ शब्दको शाब्दिक अर्थ ‘रोग हटाउने इच्छा’ हो। ☐

iii. अष्टाङ्ग आयुर्वेदमा सर्पको टोकाइको उपचार शल्य चिकित्साअन्तर्गत पर्छ। ☐

iv. पञ्चकर्ममा शरीर शुद्ध पार्ने पाँच विधि हुन्छन्। ☐

## ४ निबन्धको बोध [८]

'चिकित्सा विज्ञान र आयुर्वेद चिकित्सा' निबन्धका आधारमा तलका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्।

**क.** निबन्धअनुसार स्वास्थ्य सेवा कति किसिमका हुन्छन्? तिनका नाम लेख्नुहोस्। [१]

**ख.** निबन्धमा कुन कुन चार चिकित्सा पद्धति प्रचलित छन् भनिएको छ? [१]

**ग.** निबन्धअनुसार कस्ता अवस्थामा आयुर्वेदभन्दा आधुनिक चिकित्साकै सहयोग लिनुपर्छ? कुनै दुई अवस्था लेख्नुहोस्। [२]

**घ.** नेपाललाई आयुर्वेदिक औषधीको भूस्वर्ग किन मानिन्छ? निबन्धका आधारमा लेख्नुहोस्। [४]

## ५ व्याख्या [४]

दिइएको वाक्यको सप्रसङ्ग व्याख्या गर्नुहोस्।

रोग लागेपछि उपचार गर्नुभन्दा रोग लाग्नै नदिनु सबैभन्दा राम्रो उपाय हो।

## ६ बोध प्रश्नोत्तर [४]

दिइएको गद्यांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्।

**हजुरआमाको करेसाबारी**

दोलखाकी सुनिताकी हजुरआमाको करेसाबारीमा तुलसी, टिमुर र घिउकुमारी फुलेफलेका छन्। एक दिन चिया पकाउँदा सुनिताको हात तातो भाँडामा अलिकति पोल्यो। हजुरआमाले पहिले हात चिसो पानीमा केही बेर राख्न लगाउनुभयो, अनि घिउकुमारीको चिप्लो गुदी लगाइदिनुभयो। केही महिनापछि एक बिहान हजुरबुबाको छाती असाध्यै दुख्न थाल्यो र पसिना छुट्न थाल्यो। त्यस दिन हजुरआमाले कुनै बुटी खोज्नुभएन; तुरुन्तै एम्बुलेन्स बोलाउनुभयो। अस्पतालमा डाक्टरले हृदयाघात भएको बताए र समयमै उपचार पाएकाले ज्यान जोगियो। घर फर्केपछि हजुरआमाले सुनितालाई भन्नुभयो, “सानोतिनो कुरामा घरकै बुटी, ठुलो रोगमा अस्पताल। दुवैको आआफ्नै ठाउँ छ।”

**क.** हजुरआमाको करेसाबारीमा कुन कुन बुटी छन्? [१]

**ख.** सुनिताको हात पोल्दा हजुरआमाले के के गर्नुभयो? [१]

**ग.** हजुरबुबालाई के भएको थियो? [१]

**घ.** हजुरआमाको अन्तिम भनाइ निबन्धको कुन विचारसँग मिल्छ? [१]

## ७ उपसर्ग र प्रत्यय [४]

दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस्।

**क.** दिइएको अनुच्छेदबाट उपसर्ग लागेका दुईओटा र प्रत्यय लागेका दुईओटा शब्द पहिचान गरी तिनको निर्माण प्रक्रिया देखाउनुहोस्। प्रत्येकको ०.५ अङ्क छ। [२]

हाम्रो गाउँमा स्वास्थ्य चौकी खुलेपछि गाउँलेलाई उपचारका लागि सदरमुकाम धाउनुपर्दैन। त्यहाँ बालबालिकालाई निःशुल्क खोप दिइन्छ। स्वास्थ्यकर्मी प्रत्येक महिना घरघर पुगेर सरसफाइको जानकारी दिन्छन्।

**ख.** दिइएका शब्दको निर्माण प्रक्रिया देखाई ती कृदन्त हुन् कि तद्धितान्त, छुट्याउनुहोस्। प्रत्येकको ०.५ अङ्क छ। [२]

लेखक, सामाजिक, पढाइ, बुद्धिमान्


Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
https://science-playground.com/learn/grade-10-nepali/chikitsa-vigyan-ra-ayurveda

## ८ शुद्ध शब्द पहिचान [१]

दिइएका शब्द समूहबाट शुद्ध शब्द छानी गोलो लगाउनुहोस्। प्रत्येकको ०.५ अङ्क छ।

i. **क.** गुरू **ख.** गूरु [०.५]
**ग.** गुरु **घ.** गूरू

ii. **क.** पूजारी **ख.** पुजारि [०.५]
**ग.** पूजारि **घ.** पुजारी

## ९ वाक्य सम्पादन [२]

ह्रस्व उकारको अशुद्धि सच्याएर वाक्य पुनर्लेखन गर्नुहोस्। प्रत्येक शुद्धिको ०.५ अङ्क छ।

मेरा दाजू ऊमेरले सानै भए पनि कूखुरा पाल्न सिपालू छन्।

## १० वस्तुपरक निबन्ध [४]

दिइएको योजनाका आधारमा 'स्वच्छ खानेपानी र स्वास्थ्य' शीर्षकमा एउटा छोटो वस्तुपरक निबन्ध लेख्नुहोस्।

योजना: भूमिका (पानी र जीवन) — दूषित पानीबाट सर्ने रोग — पानी शुद्ध पार्ने उपाय — पानीका मुहान जोगाउने जिम्मेवारी — निष्कर्ष। 'म' को प्रयोग नगरी औपचारिक भाषामा लेख्नुहोस्।

## ११ सोच्नुहोस् [४]

सोचेर तर्कसहित उत्तर लेख्नुहोस्।

के'प्राकृतिक' वा 'जडीबुटीबाट बनेको' भन्दैमा कुनै औषधी सुरक्षित हुन्छ? तर्कसहित लेख्नुहोस्।